

Hitit din ve sosyal hayatında ^{LÚ/MUNUS}Ú.ĤÚB "sağır"

Yasemin Soysal - Ankara

Hititler devri Anadolu'sunda bedensel sakatlıklardan muzdarip kişileri konu alan incelemelerimize bu bildiri ile devam etmek istiyoruz. Daha önceki bir makalemizde Hititler'de körler işlenmişti¹. Burada ise sağırılar üzerinde durulacaktır. Her ne kadar bu kişiler ve onların sosyal hayattaki fonksiyonları hakkındaki belgeler kıt olsa da, biz şimdiye kadar yayınlanmış tüm Boğazköy metinlerinin sağırıları ilgilendirenlerini gözden geçirerek, bu konuyu anahatları ile irdelemek amacındayız. Bu bildiride, genel anlamdaki "sağır"lardan ziyade, Hitit din hayatında özel bir konumu olduğu anlaşılan ^{LÚ/MUNUS}Ú.ĤÚB "sağır adam / kadın" söz konusu edilecektir.

1) Hititçe'de "sağır" ve buna akraba kelimeler

Tanınan Hititçe kelime hazinesi dahilinde, "sağır" anlamına gelen belli-başlı bir kelime şimdiye kadar tek başına belgelenmemektedir. Ancak, *dud-dumiāḫḫ-* "sağır etmek" faktitif, ve *duddumeš-* (*duddumiš-*) "sağır olmak; susmak, sükut etmek" inchoatif filleri yardımı ile bir **duddumi-* "sağır"² sıfatı hipotetik olarak elde edilmektedir. Bundan *-ant-* genişletilmesi ile yapılan *duddumiānt-* sıfatı da komün cinsle personifize edilmiş halde "sağır"ı göstermektedir³. Aynı kökten türeme bir de *duddumili* "sessiz, yavaş / alçak (sesle), gizli(ce)"⁴ zarfı mevcuttur.

Hitit metinlerinde "sağır kişi" kavramı genellikle ^(LÚ/MUNUS)Ú.ĤÚB/ĤUB sumerogramı ile ifade edilmiştir⁵. Bu sumerogramın Hititçe karşılığının **duddumi-* olduğu J. Friedrich tarafından öne sürülmüş ise de⁶, bu sav şimdiye kadar herhangi bir belge ile ispatlanmamıştır⁷.

¹ Y. Arıkan-Soysal, "Hitit Belgelerinde Körler", *Archivum Anatolicum* 4, 207-224.

² H. Ehelolf, *KIF* 1 (1930) 393-400; J. Friedrich, *HW* 230-231: "taub"; H.A. Hoffner, *Or NS* 35 (1966) 397: "deaf"; H. Kronasser, *EHS* 360: "taub" (wohl auch "stumm"); E. Laroche, *Les Noms des Hittites*, Paris 1966, 335: "sourd".

³ H. Ehelolf, *KIF* 1 (1930) 393-396: "taub"; Friedrich, *HW* 231: "taub"; Kronasser, *EHS* 258, 266: "taub".

⁴ Friedrich, *HW* 231: "still, leise, heimlich"; Kronasser, *EHS* 360: "still, heimlich".

⁵ C. Rüster / E. Neu, *HZL* (1989) 186, nr. 195 "tauber Mann, Tauber, taub".

⁶ Friedrich, *HW* 297.

⁷ E. Neu, *Glossar zu den althethitischen Ritualtexten* (StBoT 26), Wiesbaden 1983, 275: "^{LÚ}Ú.ĤÚB(-za) = *duddumiānza*". ^{LÚ}Ú.ĤÚB görevli olarak özel bir sağır ise belli başlı, ayrı bir kelime de kullanılmış olabilir - Hattice gibi -.

Boğazköy metinlerinde "sağır (kişi)" kavramını ifade eden diğer bir sumerogram olarak GEŠTU.NU.GÁL teklif edilmiştir⁸. Bu sav tek bir belgeye, yani KUB XVIII 16 numaralı metne dayanmaktadır. Ancak anılan fal metninin daha dikkatli incelenmesi sonucunda, böyle bir sumerogramın varlığı hakkında kuşkularımız oluşmuştur. Nitekim KUB XVIII 16 II 1'deki NU.GÁL "yok, mevcut değil" sumerogramı, ^{ua} ile biten bir önceki kelimeye ait değildir. Bizim yorumumuz, satır başının ^{LÚ}A.ĬL-^{ua} NU.GÁL "su taşıyıcısı / saka mevcut değil(di)" olarak okunması şeklindedir. Bu metin yerinde bir sucunun (^{LÚ}A.ĬL(.LÁ))⁹ anılma olasılığı, aynı satırda geçen É.DU₁₀.Ú[S.S]A "hamam"¹⁰ kelimesi ile de desteklemektedir. Metnin takibi satırlarında ruhları kızdırabilecek ihmallerden bahsedilmekte, sunu maddeleri ve bayramların ihmal edilmesinin ruhların öfkesine neden olup olmadığı araştırılmaktadır. Bunlar ışığında, (tapınakta?) sucunun mevcut olmaması nedeniyle hamam işlerinde meydana gelecek aksaklıkların da fal araştırma konusu yapıldığı kolaylıkla düşünülebilir. 1. satır başında bir konuşmanın yer aldığı ^{ua} hitap partikeli ile bellidir (NU.GÁL kelimesinden hemen önce GEŠTU yerine ^{ua} okunuşu sonucunda). Aynı partikel, NU.GÁL'den hemen sonraki yeni cümlemin başlangıcında da ^{nu-u}[a] olarak bir daha geçmektedir. KUB XVIII 16'nın elimize ulaşmayan İ. sütununun son satırlarında fal soruşturmalarına ait bir sorunun yer aldığı ve bunun cevabının da metnin II. sütunu 1. satırından başlayarak ^{ua} hitap partikeli vasıtası ile verildiği kuvvetle muhtemeldir. Bu metin yerinin belge olarak bu şekilde düşmesi ve GEŠTU.NU.GÁL sumerogramının da başka bir metinde belirmemesi nedeniyle, Hitit metinlerinde "sağır" için (^{LÚ/MUNUS}Ú.ĤÚB/ĤUB dışında başka bir sumerogramın kullanıldığı fikrinden şimdilik vazgeçmemiz doğru olacaktır.

Şimdiye kadar Boğazköy belgelerinde saptanan (^{LÚ/MUNUS}Ú.ĤÚB/ĤUB yazılışları şunlardır:

1.a) Sg. N. ^{LÚ}Ú.ĤÚB-za
Sg. N.,A. ^{LÚ}Ú.ĤÚB

KBo XVII 1 iv 24 (// 3 iv 21).

KBo V 11 iv 14', 16'; XI 32 öy. 20, 26, ay. 144;
XVII 76 i 6; XXVII 40 ay. 11'; XXX 56 iv 15;
XXXVII 29 iv 5'; 91 2'; KUB II 13 i 8; X 55 12';
XXVI 23 iii 9'; LI 62 öy.20; 66 ay. 1 iv 5', v 5';

⁸ M. Hutter, *Behexung, Entsöhnung und Heilung* (OBO 82), Freiburg/Schweiz und Göttingen 1988, 95; Rüster/Neu, *HZL*, 251, nr. 317 "taub, tauber Mann".

⁹ Friedrich, *HW* 264: "^{LÚ}A ŠA KUŠ (Schlauchwasserman) = Wasserträger"; Rüster/Neu, *HZL*, 167 nr. 161, 199-200 nr. 213, 274 nr. 364: "Wasserträger".

¹⁰ Friedrich, *HW* 270: "Haus der (kultischen) Waschungen"; Rüster/Neu, *HZL* 189, nr. 199: "Haus/Raum der (kultischen) Waschung".

- LVII 110 ii 12'; LVIII 34 iv 17'; 52 ii 11'.
- KUB XIII 34 + XL 84 21'.
- Sg. D. $A-NA \text{ } \overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KBo XXII 236 8'; VS 28, 28 iv² 2'.
- Sg. G. $\overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}(-aš)$ KUB XXV 23 sağ k.1, 3, sol k.1.
- $ša \text{ } \overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KBo VI 34 iii 8 (// KUB VII 59 iii 11); KUB LVI 45 ii 15'.
- Pl. N. $\overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KBo XIX 128 v 32'[, vi 7'; XXX 55 5', 8'[; IBoT III 75 5'.
- Pl. D. $A-NA \text{ } \overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KUB II 6 ii 9.
- Pl. G. $\overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}^{TMM}$ KUB LVIII 52 ii 5'.
- b) Sg. N.,A. GAL $\overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KUB XX 24 iii 16'², 7', [16'], 117', [23'], 124'²; LVIII 38 ii 2', 8', 15', 23'.
- GAL $\overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ Güterbock FsLaroche nr. III (s. 142 vdd.) ay.36, 138; KUB X 21 v 15'.
- GAL $\overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KBo XXVII 40 ay².11'², 2', 111'²(// KUB XX 24 iii [33'], 134'; Bo 3302 12'.
- Sg. D. $A-NA \text{ } GAL \text{ } \overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ Bo 3951 I 4'.
- c) Sg. N. UGULA $\overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KUB XXXIV 117 7'.
- Sg. D. $A-NA \text{ } UGULA \text{ } \overset{LÚ}{\text{ME}}\overset{Š}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KUB XLIII 30 iii 15', 117'.
2. Sg. N. $MUNUS \overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KUB XVIII 40 ay.10'.
- Sg. N.,A. $MUNUS \overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ KBo VI 34 iii 2, 4 vd. (// KUB VII 59 iii 5, 7).

İncelediğimiz Boğazköy belgelerinde "sağır" kişilerin nadiren idari işlerde, daha fazla olmak üzere de dinsel hayatta rol oynadıkları görülmektedir. $\overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ 'lar özellikle bayramlarda ve bunların kapsadığı ritüallerde sıkça anılırlar. Adı geçen kişilerin bazen GAL ve UGULA gibi ünvanları taşımalarından, Hitit kültüründe hiyerarşinin etkin olduğu bir görevli grubunu oluşturdukları söylenebilir. Bunun yanında, kadın "sağır"ı gösteren $MUNUS \overset{LÚ}{\underset{Ú}{\text{H}}}\overset{Ú}{\text{B}}$ da tanınmaktadır.

2) Dinsel Hayatta Sağırılar

a. Kimlerle çalıştığı, kimin yanında çalıştığı, neler yaptığı

Sağır adamlar ilk planda, çeşitli bayram kutlamaları esnasında belirlemektedirler. Bu bayramlardan bir tanesi EZEN.ITU "ay bayramı"dır. Anılan bayramın üçüncü gününde, *ḫalentuua-* yapısında gerçekleştirilen bir merasim vardır. Burada, kral önce (kültürel) yıkanma evinden ayrılmakta ve *ḫalentuua-*'ya girmektedir. Bundan sonraki olayları tasvir eden metin şöyledir:

KUB II 13¹¹ i

- 8 LÚ.ĤÚB¹² a-ku-ga¹³-al-li-it KÙ.BABBAR ũa-a-tar
 9 pé-e-da-i LUGAL-uš-za QA-TI-ŠU a-ar-ri
 10 GAL DUMU.É.GAL LUGAL-i GADA-an pa-a-i
 11 LUGAL-uš-za QA-TI-ŠU a-an-ši

¹²"Sağır adam gümüşten akugalla- kabı ile su ⁹götürür. Kral ellerini yıkar. ¹⁰Saraylı asilzadelerin başı krala havluyu verir. ¹¹Kral ellerini siler."

"Sağır adam" kral için gümüşten bir akugalla- kabı ile su taşımakta ve kral bunun ile ellerini yıkamaktadır. Bu sırada *halentuua-* yapısında kral, "sağır adam" ve onların yanında "saraylı asilzadelerin başı" bulunmaktadır.

"Sağır adam"ın anıldığı diğer bir "ay bayramı" ile ilgili fragman şöyledir:

VS 28, 28¹⁴ iv⁷

- x+1 [p]í-ĥu-da-an-zi
 2' [A-]NA LÚ.ĤÚB
 3' [GİŠŠUK]UR⁷.GUŠKIN-ia¹⁵
 4' [pí-a]n-zi EZEN₄ ITU^{KAM} túĥ-ĥu-uš-ta

^{x+1}[... gö]türürler. ²[...] sağır adam[a] ³[...] altın [mızra]ğı⁷ da ⁴[... verir]ler. Ay bayramı bitti."

Kırık metinden anlaşıldığı kadarı ile, LÚ.ĤÚB burada altın mızrağı⁷ taşıma ya da tutma görevini üstlenmiştir.

Yine "ay bayramı"na ait bir metinde "sağır adam" ocaklarla ilgili olarak geçmektedir. Burada, kralın merasim yerinde bulunduğu anlaşılan sağır adama ait ocağa doğru gittiği, bu sırada kendisine bir "saraylı asilzade"nin el suyu götürdüğü, kralın ellerini yıkadığı ve yine "saraylı asilzadelerin başı"nın kendisine verdiği havlu ile ellerini sildiği tasvir edilmektedir. Metnin transkripsiyon ve tercümesi şöyledir:

¹¹ Metin çalışması için bk. S. Alp, *Beiträge zur Erforschung des hethitischen Tempels* (TTKY VI/23), Ankara 1983, 122 vd.; V. Haas / M. Wäfler, *IM* 23/24 (1973-1974) 7, 12; J. Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht* (StBoT 37), Wiesbaden 1996, 544 vdd.

¹² Bk. Haas/Wäfler, *IM* 23/24, 12: "LÚ.ĤÚB".

¹³ Bk. Haas/Wäfler, *IM* 23/24, 12, Alp, *Beiträge*, 122 ve Klinger, StBoT 37, 544 "a-ku-ta¹-al-li-it". Bu konuda bk. J. Puhvel, *HED* (1984) 25 "akutalla- or akugalla-(n.?)" ve J. Tischler, *HEG* Teil I (1983) 11 "akugal(la?)- oder akutal(la)-".

¹⁴ Metin çalışması için bk. Alp, *Beiträge*, 122 vd.; Klinger, StBoT 37, 610 vd.; ayrıca bk. E. Neu, *Interpretation der hethitischen mediopassiven Verbalformen* (StBoT 5), Wiesbaden 1968, 176.

¹⁵ Tamamlama tarafımızdan yapılmıştır.

KUB LVI 45¹⁶ ii

- 13' *ku-it-ma-an-ma* UZ₆.GAL TU₇ *pít-tal-ua-an-ni*¹⁷
 14' *šū-up-pa zé-an-da-az a-ri* LUGAL-uš-ma
 15' *a-ra-aḫ-za šA* LÚ.Ú.ḪUB¹¹⁸ A-NA GUNNI^{HL.A} *pa-iz-zi*
 16' DUMU.É.GAL LUGAL-i ME-E QA-TI *pé-e-da-i*
 17' LUGAL-uš ŠU^{MEŠ}-ŠU *a-ar <-ri>* GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL
 18' LUGAL-i GADA-an *pa-a-i* LUGAL-uš ŠU^{MEŠ}-ŠU *a-an-ši*

"13'Teke(eti) yemeği, et suyu 14'(ve) pişmiş et henüz sıcakken, kral 15'dışarıda (bulunan) sağır adam'ın ocaklarına gider. 16' Saraylı asilzade krala el suyu götürür. 17' Kral ellerini yıkar. Saraylı asilzadelerin başı 18' krala havluyu verir, kral ellerini siler."

AN.TAḪ.ŠUM^{SAR} bayramında ise "sağır adamlar" bu sefer yeri süpürmekte ve zemine su serpmektedirler. Aynı zamanda, yukarıdaki metinde olduğu gibi, yine krala el suyu getirmektedirler.

KBo XIX 128¹⁹ v

- 32' *LÚ.MEŠ.Ú.ḪUB ša-]an-ḫa-an-zi ua-a-tar*
 33' *pa-ap-pár-š[a-a]n-z[i]* LUGAL-i ME-E QA-TI *ú-da-an[-zi]*

"32'Sa[ğır] adamlar (yeri) [sü]pürürler. Su 33'serp[er]le[r], krala el suyu getirir[ler].

Aynı metnin VI. sütunundan anladığımız kadarıyla, "sağır adamlar"ın yeri süpürmesi esnasında bir "saraylı asilzade" ve "saraylı asilzadelerin başı" da kralın huzurunda hazır bulunmakta ve bunlar sağır adamlarla birlikte görev yapmaktadırlar.

KBo XIX 128 vi

- 7' *na-aš-t[a]* LÚ.MEŠ.Ú.ḪUB *ša-an-ḫa-an-zi*
 8' DUMU.É.GAL ME-E QA-TI *pé-e-da-i* GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL
 9' GADA-an *pa-a[-i]* LUGAL-uš QA-TI-ŠU *a-an-ši*

"7'Ve sonra sağır adamlar (yeri) süpürürler. 8'Bir saraylı asilzade el suyu götürür. Saraylı asilzadelerin başı 9'havluyu veri[r, kra]l ellerini siler."

"Sağır adamlar", Güneş Tanrısı için icra edilen kış bayramına ait bir metinde, É.ŠÀ "iç evde" görev yapmaktadırlar. Burada önce, bir prens parça ekmeği saraylı asilzadelerin başına vermekte, o da "iç eve" giderek bunu oradaki "sağır adamlar"a teslim etmektedir:

¹⁶ Metin çalışması için bk. Klinger, StBoT 37, 596 vd.

¹⁷ Krş. Klinger, StBoT 37, 596 "*pít-tal-ua-an* (R)".

¹⁸ Metnin çivi yazılı edisyonunda LÚ.Ú.ḪUB görünmektedir. Ancak, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde tablet üzerinde yapmış olduğumuz kollasyona göre LÚ.Ú.ḪUB okunması gerekmektedir.

¹⁹ Metin çalışması için bk. H. Otten, *Ein hethitisches Festritual* (StBoT 13), Wiesbaden 1971, 14 vd.

KUB II 6 ii

- 6 nu DUMU.LUGAL NINDA *pár-šu-ul-li*
 7 A-NA GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL *pa-a-i*
 8 na-at É.ŠÀ-na *pé-e-da-a-i*
 9 na-at A-NA LÚ.MEŠ Ú.ĪÚB *pa-a-i*

"⁶Prens parça ekmeği ⁷saraylı asilzadelerin başına verir. ⁸Onu iç eve götürür, ⁹ve onu sağır adamlara verir."

"Sağır adamlar"ın, "saraylı asilzadeler" ile birlikte belirledikleri ya da görev yaptıkları yerlerden biri olan *ḫalentu-* yapısı aşağıdaki bayram fragmanında geçmektedir:

KUB LVIII 52²⁰ ii

- x+1 LÚ[?]Ú.ĪÚ[B
 2'] *ḫa-le-en-t[u(-)*
 3' -]a-i na-aš EGIR ki-i[š-ša-an
 4' -]ma² ki-i Ú-NU-TE^{MEŠ}! ŠA LÚ x[
 5' DUMU^{ME}]Š É.GAL TIM LÚ.MEŠ Ú.ĪÚB TIM
 6' a-aš-k]a-az *ḫa-le-en-tu-u-aš an-da*
 7']-an *pé-e-da-an-zi*

"x+1[...]sağır ada[m/lar ...] 2'[...]ḫalent[u(-) yapısı 3'[...]... ve o arkadan şö[yle ...]

4'-5'[...]... adamının, saraylı asilzadelerin, sağır adamların bu aletlerini 6'[...ka]pıdan *ḫalentu-* yapısı içine 7'[...]... götürürler."

Yeraltı tanrıları için yapılmış bir bayram ritualinde "sağır adam" yine bir "saraylı asilzade" ile birlikte ritual işlemlerini icra etmektedir:

KBo XI 32 öy. (benzer metin KUB LVII 110 öy. 12'-14' ile beraber)

- 19 LUGAL-uš III GUNNI DINGIR^{MEŠ} LÚ-aš D²Ma-li-ia UŠ-KE-EN
 20 LÚ Ú.ĪÚB GIŠ²ir-ḫu-az GIŠ²ḫu-u-ua-al-liš ME-i PA-NI GIŠ²PİSAN ŠÀ-Š[U
 21 DUMU.É.GAL-kán GIŠ²te-pa-za GIŠ²ip-pí-aš mu-ri-in ŠÀ İ.DÜG.GA šu-un-[?]ni[?]-zi
 22 ta GIŠ²ḫu-al-liš GAM IV-ŠÚ RA-zi
 23 nu-kán MÁŠ.GAL SI^{HIA} İ-za iš-kán-zi
 24 na-an-kán DINGIR LÚ^{MEŠ}-aš D²Ma-li-ia BAL-ti
 25 GUNNI-kán pa-ra-a KIN-an-zi ge-en-zu kur-kán la-x
 26 LÚ Ú.ĪÚB a-ra-aḫ-za-da ú-da-i MUN-zi
 27 ša-ri-an-zi du-ua-an du-ua-an-na III-ŠU tar-na-i
 28 ŠÀ še-e-li-uš ti-an-zi XII NINDA ḫa-zi-la-aš pár-ši-ia
 29 GIŠ²PİSAN ki-iz-za ki-iz-za-ia zi-ik-ki-zi

¹⁹Kral üç ocağa, erkek tanrılara, tanrı Maliia'ya reverans yapar. ²⁰Sağır adam sepetden

²⁰ Transkripsiyon için bk. Otten, StBoT 13, 23; metin çalışması için bk. Alp, *Beiträge*, 292 vd.

çam kozolağını alır. Su borusunun önünde onun içinde/e[...] ²¹Saraylı asılzade kepçe²² ile *ippiia*-²² bitkisinin salkımını iyi yağın içine bandırır. ²²Çam kozolağını aşağıya dört kez vurur. ²³Keçi boynuzlarını yağ ile yağlarlar ²⁴ve onu erkek tanrılara, tanrı *Maliia*'ya kurban eder. ²⁵Ocağı hazırlarlar. Arta kalmış cinsel organı ... ²⁶sağır adam dışarı getirir. Tuz ²⁷yığıntılarını buradan oraya üç kez bırakır. ²⁸Tahıl yığınının içine koyarlar. Oniki adet *hazila*- ekmeğini parçalar. ²⁹Su borusunu buradan oraya yerleştirir."

"Sağır adam" metinde anlatıldığı gibi bayram ritualinin uygulanması esnasında yine "saraylı asılzade" ile beraber çalışmaktadır. Metnin arkayüzü şöyle devam etmektedir:

ay. 44 EGIR-*šU-kán* [^{LÚ}Ú.]^{HÚB} x x x x x x [] x
 45 LUGAL-un a-ra-aḫ-za <-an> -da *ua-aḫ-nu-zi*
 46 nu ^{DUG}KU-K[U-B]^{iH.A} pa-ra-a [ša]r-[ni]-kán[-zi]

"⁴⁴arkasından sağır adam ... []... ⁴⁵Kralın etrafını çevirir ⁴⁶ve ibrikleri telafi ederler."

Bir bayram ritualine ait metinde, "sağır adam" ve "saraylı asılzade" aynı işi değişimli olarak icra etmektedirler. Burada yapılan iş, kralın karşısında *kaluiššana*-²³ bitkisi ile su serpmektir. Kral bu arada çakıltaşlarının üzerinde ellerini yıkamaktadır. Metindeki tasvir şöyledir:

KUB XLVIII 10 ii (// KBo XXXVII 91 2'-6')²⁴

2' [ku-it-ma-]an DUMU.É.GAL na-aš-ma [(^{LÚ}Ú.^{HÚB})B?]
 3' [A-NA] LUGAL kal-ú-i-iš-ša-ni-i[t]
 4' [(*ua-a-tar*)] pa-ra-a pa-ap-pár-aš-z[(i)]
 5' [(*nu-za-kán*)] LU[(GAL)]-uš ^{NA4}pa-aš-ši-la-aš še-e[(r)]
 6' [(*šU*^{MEŠ}-š)]U ar-ri-iš-ki-iz-zi

"²Bir saraylı asılzade veya bir sağır adam ³kralın (karşısında) *kaluiššana*- bitkisi ile ⁴su serperken, ⁵kral çakıl taş(lar)ının üzerinde ⁶ellerini yıkar."

"Saraylı asılzade" ve "sağır adam"ın bazen aynı görevi paylaştıklarını gösteren diğer bir tasvir, başka bir bayram ritualinde şu şekilde yer almaktadır:

KUB LVIII 34 iv

16' nu IM-aš pur-pu-ra-an na-aš-šu DUMU.É.GAL

²¹ *GIŠtipa-* / *GIŠtepa-* için bk. Tischler, *HEG* Lfg. 10 (1994) 375 vdd.

²² *GIŠippiia-* için bk. H. Ertem, *Boğazköy metinlerine göre Hititler devri Anadolu'sunun Florası*, Ankara 1974, 129 vd.

²³ *kaluiš(i)na*-(^{SAR}) / *kaluiššana*- bitkisi için bk. Ertem, *Flora*, 43 vd.; E. Neu / H. Otten, *IF* 77 (1972) 186; Tischler, *HEG* I, 472.

²⁴ KUB XLVIII 10 daha tamam metin verdiği için esas metin olarak alınmıştır. Duplikat tamamlamaları KBo XXXVII 91'e göre yapılmıştır. Bu metin bölümü için bk. O. Soysal, "Zum Nomen *šuwaru*-", bir Festschrift (baskıda); C. Kühne, *ZA* 70 (1980) 96.

- 17' *na-aš-ma* LÚ.ĤÚB *da-a-i na-an-kán* LUGAL-i
 18' [*-t*]e-eš-ši *an-da ta-ma-aš-zi*
 19' [LÚ *zi-li-pu-ra-tal-la-aš-ma-an*
 "16' ve kilden topağ²⁵ ya saraylı asilzade 17'ya da sağır adam alır ve onu kralın
 18' [...]'sına basar. 19' [... *zi*]ipuratalla- adamı onu"

Benzer bir anlatımın yer aldığı diğer bir fragman ise şöyledir:

KBo XXXVII 29 iv

- 4' [nu]-uš-ša-an *ku-it-ma-a*[n
 5' *na-aš-ma* LÚ.ĤÚB IM-an an-[
 6' *ap-pé-eš-ki-iz-zi*[
 7' LÚ *zi-li-pu-ra-tal-la-aš-ma* [IM-aš]
 8' *ud-da-a-ar ħa-at-te-li* [ki-iš-ša-an]
 9' *me-mi-iš-ki-iz-zi*
 "4' ve olduğu zama[n ...] 5' veya bir sağır adam kili ...[...] 6'sona erer.[...] 7'
zilipuratalla- adamı kilin 8'sözlerini Hattice olarak [şöyle] 9'söyler:"

Her iki metinde de görüldüğü gibi, "sağır adam" ile birlikte icraatta bulunan kişi bu sefer *zilipuratalla-* adamıdır²⁶.

Bir bayram tasviri metninde ise "sağır adam" bu sefer LÚ DÚ "Fırtına Tanrısının adamı" ile birlikte görev yapmaktadır. Metin şöyledir:

KBo XXII 236

- 6' *ma-aḫ-ḫa-a)n-ma*²⁷ LÚ DÚ *ke-e ud-da-a-ar me-mi-ia-[u-an-zi]*²⁸
 7' *zi-in-}na-i*²⁹ *nu-uš-ša-an* LÚ DÚ
 8']x A-NA LÚ.ĤÚB *ar-ḫa la-a-i*
 9']x-an *ḫa-aš-ši-i lu-uk-ki-iz-zi*
 10']x-an ZAG-ni ŠU-it I GIŠ *e-a-an-ma*
 11']x ŠU-it *ḫar-zi pí-ra-an-ma-at*
 12']x x x-an *ḫar-zi ma-[]-ma*[?]
 "6' [...] Fırtına Tanrısının adamı bu sözleri söyle[meyi] 7' [...] bi[tirdiğinde, Fırtına
 Tanrısının adamı ...yi[...]] 8' [...] sağır adama doğru çözüm çıkarır. 9' [...]...yi ocakda
 yakar. 10' [...]...yi, sağ eliyle bir *ēia-* ağacı, 11' [...] sol?eliyle tutar. Fakat onu önde
 12' [...]...yi tutar. ...[...]."

Diğer bir bayram metninde ise LÚ.ĤÚB, "Fırtına Tanrısının adamı" ve "saraylı asilzadelerin başı" ile aynı anlatımda geçmektedir:

²⁵ IM-aš *purpura-* için bk. Otten, StBoT 13, 25.

²⁶ LÚ *zi/alipur(i)atalla-* adamı için bk. F. Pecchioli Daddi, *Mestieri, professioni e dignità nell'Anatolia ittita*, Roma 1982, 269 vdd.

²⁷ Tamamlama KUB XLVIII 10 ii 11'e göre yapılmıştır.

²⁸ Tamamlama KUB XLVIII 10 ii 12'ye göre yapılmıştır.

²⁹ Tamamlama KUB XLVIII 10 ii 12'ye göre yapılmıştır "zi-in-na-a-i"; ayrıca bk. benzer metin KUB LI 62 ay.5' "zi-in-na-i".

KUB LI 62 öy.

- 14 -]iz-zi LUGAL-i pí-ra-an[
 15 -z]i LÚ ^DU-ma GAL DUMU.É.GAL[
 16]x-an ħar-zi LÚ ^DU x x [
 17] ú-i-te-ni-it šu-u-ua-an-da-an[
 18 kal-ú-]i-iš-ša-ni-iš-ša-¹kán¹⁷ an-x-x[
 19 N]AM-MA-AN-DÁ x x x x[
 20] LÚ.Ú.ĤÚB pa-ra-a [
 21]-ŠU DUMU.É.GAL x[
 "14[...]... kralın önünde/ne [...] ¹⁵[...]... fakat Fırtına Tanrısının adamı (ve) saraylı asilzadelerin başı[...] ¹⁶[...] ...yi tutar. Fırtına Tanrısının adamı ... [...] ¹⁷[...] su ile dolu[...] ¹⁸[... kalú]iššana- bitkisi ...[...] ¹⁹[... N]AMMANDU kabı ...[...] ²⁰[...] sağır adam ileri [...] ²¹[...]... saraylı asilzade ...[...]"

Burada, yukarıda bahsettiğimiz KUB XLVIII 10 numaralı metinde (II. sütun) olduğu gibi kalúiššana- bitkisi ile belki su serpilmektedir.

Bir bayram tasvirine ait olduğu anlaşılan kırık bir metinde kral önce tahttan inmekte, sonra ħuuaši- taşının önünde taht ile oturmaktadır[?]. Bu sırada, sağır adam tahta ne olduğunu anlayamadığımız bir işlemde bulunmaktadır:

KBo XXX 56 iv

- 11 LUGAL-uš-kán ^{GIŠ}DAG-az kat-ta [
 12 ú-iz-zi ta-aš pa-iz[-zi
 13 ^{NA4}ħu-u-ua-ši-ia pí-r[a-an
 14 IŠ-TU ^{GIŠ}ŠÚ.A e-ša-x[
 15 ^{GIŠ}ŠÚ.A-ma ^{LÚ.Ú.ĤÚB} pí-x[
 16 UGULA ^{LÚ.MEŠ}SAGI.A-kán x[
 17 A-NA GAL.GIR₄ ua-a-tar la-a[-ħu-ua-
 18 LUGAL-i pa-a-i nu A-NA DUG[
 19 LUGAL-uš III-ŠU e-ku-z[i
 20 ^DA-aš-ka-še-pa-an \ \ ^DMUNUS.L[UGAL
 21 ^DPí-ir-ua [
 22 ^{LÚ.MEŠ}^{NAR} ^{URU}Ka-ni-eš si[R^{RU}

"¹¹Kral tahttan aşağı [...] ¹²iner ve o gid[er ...] ¹³ve ħuuaši- taşının önün[de ...] ¹⁴taht ile otu[rur?]... ¹⁵fakat tahtı sağır adam ...[...]¹⁶sakilerin başı ...[...]¹⁷pişmiş topraktan kadehe su dö[ker ...] ¹⁸krala verir ve ... kabına [...] ¹⁹kral üç kez içe[r ...] ²⁰Tanrıça Aškašepa'yı (ve) kra[liçe tanrıçayı (Kataħħa) ²¹Tanrı Pirua [...] ²²Kaneşli şarkıcılar şarkı söy[lerler]."

Yukarıdaki merasimde sağır adam yanında sakilerin başı da görev almaktadır. İşlemlerin, Hattili tanrıçalar Aškašepa ve Kataħħa ve tanrı Pirua'yı ilgilendirdiği anlaşılmaktadır. Bu esnada Kaneşli şarkıcıların şarkı söylemesi de bu bayram kutlamasının Hatti kültü kaynaklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer bir bayram metni KBo XVII 76'da "sağır adam", kraliçe ve *ha-lentu-* yapısı ile ilgili olarak geçmekte ve kraliçeye ekmek sunmaktadır:

i 5	]x nu-uš-ša-an MUNUS.LUGAL ha-l[i-en-tu(-)
6	]nu A-NA MUNUS.LUGAL LÚÚ.ĤÚB[
7	NINDA ⁷ x p]a-a-i na-an pár-ši[-ia

"⁵[...]... ve kraliçe *hali[entu(-)]* yapısı

"⁶[...] ve kraliçeye sağır adam[...] ⁷[...] ekmeğini v]erir ve onu parça[lar]." "

"Sağır adam"ın bir defaya mahsus olmak üzere ritualde de görev aldığı görülmektedir. Eski Hitit Devri'ne tarihlenen, kral ve kraliçe çifti için yapılmış rituali konu alan metinde, LÚÚ.ĤÚB şu şekilde anılmaktadır:

KBo XVII 1 + (// KBo XVII 3 iv 20-23)³⁰

iv 23	III NINDA ⁷ har-ša-x ³¹ -eš iš-pa-an-tu-uz-zi-ia [(mar-nu-a)]n ki-it-ta
24	ma-a-an lu[(-uk)-k]at-ta-ma nu LÚÚ.ĤÚB-za [(ú-ug-ga a)]n-da pa-i-ua-ni
25	tu-uš-t[(a š)]a-ra-a tu-me-e-ni LUGAL-uš MUNUS.L[(UGAL-ša)] a-ša-an-z[(i)]
26	ta ka-lu[(-lu-p)]u-uš-m[(u-u)]š ga-a-pi-ni-it [(hu-la-a-le-e-mi)]

"²³Üç adet kalın ekmek ve *marnuuan*-³² içki kurbanı (hazır) durur. ²⁴Sabah olduğu zaman bir sağır [ve ben iç]eri gideriz. ²⁵Ve onları (kurbanlık ekmek ve içkiyi) yukarı alıriz. Kral ve kra[liçe] oradadır. ²⁶Sonra parmaklarını iplik ile [sararım]." "

Ritualin icracısı olan ve birinci şahıs olarak konuşan kişi belli değildir, ancak bu rahip veya yaşlı kadın olabilir³³. Sağır (kişi) ritualin icracısı ile birlikte çalışmaktadır.

Hiyerarşik bakımdan, "sağır adamlar"ın üstünde olduğu anlaşılan GAL (LÚÚ.ĤÚB "sağır adamların başı" da, metinlerde dinsel amaçlı benzer görevlerle belirlemektedir. Mesela, yeraltı tanrıları için yapılmış bir bayram metninde krala kadeh vermekte ve kral bu kadeh ile libasyon yapmaktadır. Arkasından "sağır adamların başı" su borusunun içine libasyon yapmakta ve kralın üzerine doğru takdis etmektedir. Buradan "sağır adamlar"ın başının takdis etme görev ve yetkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Metin şöyledir:

KUB XX 24 (// KBo XXVII 40 ay.² 1'-3')

iii 6'	[GAL ⁷] ³⁴ Ú.ĤÚB LUGAL-i GAL ^{AM} pa-a-i LUGAL-uš
--------	---

³⁰ Metin çalışması için bk. H. Otten / V. Souček, *Ein althethitisches Ritual für das Königs-paar* (StBoT 8), Wiesbaden 1969, 38 vd.; Transkripsiyon için bk. E. Neu, *Althethitische Ritualtexte in Umschrift* (StBoT 25), Wiesbaden 1980, 11.

³¹ -e²- veya -a²- olabilir.

³² *marnu(u)an(t)-* n. "bir bira çeşidi" için bk. bibliyografya ile birlikte Neu, StBoT 26, 118 d.n. 403.

³³ Otten/Souček, StBoT 8, 103.

³⁴ Tamamlama satır 7' ye göre yapılmıştır; ayrıca bk. KUB LVIII 38 ii 2', 8'.